

Mimořádný informační buletín listopad/prosinec 2021

Vážení přátelé,

tak se znovu setkáváme, ne ovšem podle našich a vašich představ. Historie se opakuje, koronavirus nás neopustil, naopak jeho arsenál se rozšířil nejen o deltu, ale i o agresivnější omikron. Ať je to zapříčiněno kýmkoliv a čímkoliv, pro nás – jak jste byli informováni – skončila všechna naše setkání a nastupuje opět mimořádný buletín.

Mimo tradičního pozdravu vás musíme informovat o jedné změně. Týká se komentovaného kalendária. Protože významnější listopadová a prosincová výročí byla již uvedena v buletínech v roce 2020, bylo rozhodnuto, že v tomto buletínu kalendárium nebude, a bude dán prostor jen dalším rubrikám, se kterými jsme před rokem začínali. Snad se s tím smíříte.

Začneme knižními novinkami, které by vás mohly zajímat:

Otomar Dvořák, Josef Snětlivý – Utajené hrady a zámky

Vzrušující pátrání po utajených panských sídlech, někdy i po zaniklých skvostech dávných časů.

Arnost Vašíček – České tajemno, Perunův hněv

Dvě knihy, které hledají v některých pověstech zrnka skutečných událostí, například tajemství Radhoště a podobně. Spisovatele jistě znáte, měl u nás přednášku !

Milan Kundera – Nevědění

Konečně jsme se dočkali knihy, která vyšla roku 2000 ve Španělsku a na Islandě. Už následujícího roku vyšla v dalších 15 zemích, naposledy ve Francii, kde Kundera žije. K nám se dostala tato výjimečná kniha až po 21 letech. Ne proto, že by Kundera trpěl záští vůči své rodné zemi, ale co by francouzsky píšící měl v úmyslu přeložit do češtiny všechny své „francouzské“ knihy sám. Jenže čas je neúprosný, spisovatel si uvědomil ve svých 92 letech, že to nestihne, a tak jeho dvorní překladatelka Anna Kareninová (ne ta, co skončila pod vlakem) mohla překládat. A dokázala to na výbornou, uvidíte!

Barack Obama – Země zaslíbená

Vzpomínky a názory prvního afroamerického prezidenta USA na světové dění. Určitě stojí za přečtení.

Všechny uvedené knihy vyšly letos ve 3.čtvrtletí, v češtině.

A nyní – víte proč se říká ... ?

Vidět Neapol a zemřít (Vedi Napoli e poi muori)

Z několika verzí uvedeme ty nejuvěrohodnější. Za Neapolí leží osada, která má název Muori (Smrt). Kdo tedy přejde Neapol, ocitne se v Smrti. Ale co když přichází opačným směrem, přijde do Smrti a Neapol už neuvidí?

Je zde tedy další možnost. Na jednom z kopců u Neapole je věznice, a v ní jedině z oken pro odsouzené na smrt je vidět Neapol. To už je přijatelnější, na smrt odsouzený vejde do cely, uvidí Neapol ... a zemře.

A nakonec ještě verze trochu morbidní. Do Neapole přijížděli a vraceli se námořníci, mnozí měli tehdy neléčitelné nemoci (syfilidu a podobně). Přijeli nakaženi nebo se nakazili ve „vyhlášeném“ městě, které sice uviděli, ale co je čekalo? Muori ...

Na jedno brdo

Jistě nikoho nepotěšíme, když o něm řekneme, že tvoří na jedno brdo. Nařkli jsme ho z nudného stereotypu a nevynalézavosti. A to Brdo? Je to hřebec u tkalcovského stavu, který měli kdysi tkalci jen jeden, a tkali jen jednoduché látky, na jedno brdo.

Bledá závist

Známý frejř, rváč a vínepitel Mikuláš Dačický z Heslova neměl v Horách Kutných valnou pověst. Počestní občané nemohli přenést přes srdce, že jeho výtržnosti mění město v Sodomu Gomoru. Vyčítala mu to i ctihodná paní mincmistrová. Dačický pohotově jí oponoval: Milostivá paní, podívejte se na mne. Tváře mám růžové jako nemluvně, nos trochu červený. A pohleďte na ty závistníky. Jsou bledí jako umrlci, v jejich žilách neproudí ani špetka vášnivé krve. Jsou jen bledí závistníci. Jestli a jak to paní mincmistrová jako omluvu přijala, není známo, ale výraz „bledá závist“ koluje dodnes.

Co možná nevíte ?

Třicetiletou válku si snad pamatujete (ze školních lavic). Řádění švédských vojsk asi také. Průvodním jevem drancování bylo obrovské množství cenností, které putovaly do Švédska. Dnes necháme stranou hmotné poklady (zlato, stříbro, obrazy ...) a budeme se věnovat knihám, tedy hodnotám vědeckým a kulturním.

V této souvislosti se nejvíc hovoří o Codexu gigas čili Dábově bibli, určitě nejtěžší, ale i jedné z nejcennějších knih světa, která byla napsána u nás. Ta je nenávratně uložena ve švédském muzeu. Až teprve před několika lety nám Švédi laskavě dovolili vytvořit její kopii. Mimo tento Codex bylo ukradeno několik kompletních knihoven. Dohromady to bylo více než 28 tisíc svazků nevyčíslitelné hodnoty.

Proč právě knihy? Důvodem bylo to, že Švédsko v té době zaostávalo za knižní kulturou Evropy. Rozvoj knihoven se šířil od Středomoří a rudolfínská Praha se stala středoevropským centrem knižního obchodu. Na počátku 17.století se Švédsko (Skandinávie) začalo viditelně rozvíjet a potřebovalo si doplnit deficit knižní kultury a nejjednodušším způsobem bylo zabavení knihoven v jiných, tehdy okupovaných zemích.

Byla to tedy státní politika. Už v roce 1621 král Gustav II. Adolf vydal válečné artikule, na jejichž základě se na dobytých územích a městech měly zabavit knihy a archiválie a přivést na sever. Protože tam zaostával i knihtisk, byl to i nejrychlejší způsob, jak vyplnit mezeru v univerzitních knihovnách, ale i na dalších školách, zámcích a v kláštřech.

Když Švédové ve dvacátých letech 17.století kořistili v Německu, Polsku a Pobaltí, zabírali hlavně jezuitské knihovny. Šlo tehdy určitě více o ponížení úhlavního nepřítele, hlavně Řádu tovaryšstva Ježíšova. Ukořistěné knihovny obsahovaly totiž většinou zakázanou katolickou literaturu. S nástupem královny Kristiny v roce 1632 se její zájem soustředil na kořist z českých zemí, kterou chtěla doplnit Královskou knihovnu, zatímco její otec Gustav posílal knihy univerzitě v Uppsale. Je obdivuhodné, jaké znalosti měla královna Kristina, resp.jaké informace o Čechách dostávala, aby zabavování celých knihoven řídila.

Dá se říci, že švédské vojsko postupovalo při zabavování knihoven systematicky, na základě pokynů královského dvora. Ovšem v reále to ne vždy fungovalo. Například od začátku obsazení Olomouce v roce 1642 se celých osm roků nic nedělo. „Navštívili“ sice několik klášterů, zčásti je poničili, protože byly katolické, ale pokud ukradli nějaké knihy, vzápětí je vojáci mnichům prodávali zpět, což je dokonce doloženo v klášterních účtech.Též je doloženo, že luteránští švédští důstojníci chodili k jezuitům na hostiny. O knihovny se začali intenzivně zajímat až od roku 1645, za panování královny Kristiny.

Knihy se přepravovaly v sudech, které byly zalaty voskem a zapečetěny. Svázely se na vozech na sběrná místa, například do Slezska k Odě, do Prahy k Vltavě, a odtud po vodních tocích k pří-

stavům a do Švédska. Z těch asi 27 tisíc svazků se dodnes dochovala asi jedna pětina. Nacházejí se ve Švédsku 82%, Holandsku 6%, Dánsku 5%, Itálii 3%, a zbytek v několika dalších zemích. Jak se kam dostaly, je dlouhé povídání, které není tak důležité. Řekněme si jen, co a odkud bylo ukradeno u nás.

Když švédská armáda obsadila roku 1645 Mikulov, zabavila knihovnu Dietrichsteinů, která měla na 9 tisíc svazků. Velitel Johannes Busso byl pověřen přímo královským dvorem knihy katalogizovat a přepravovat. Knihy z Mikulova putovaly do Olomouce a potom do polského Glogówa, odtud po Odře do Štětína a Stockholmu. Většina jeho písemností se nezachovala, což značně ztížilo pátrání po těchto knihách.

V Praze padla do rukou Švédů knihovna Rožmberků s 10 tisíci tituly. Na Hradě se zmocnili knih z bývalé kunstkomory Rudolfa II, dále odvezli knihy církevních institucí a i knihovny některých pražských osobností. Údaje o množství nejsou. Je známo, že část knih si přivlastnili švédští vojáci a velitelé, část se ztratila při přepadení konvoje císařským vojskem. Po Vltavě a Labi byly knihy dopraveny do pevnosti Dömitz a přes Wismar do Stockholmu.

Jen pro představu – kam putovaly knihy ze Stockholmu: Část převážně historických děl věnovala královna Kristina univerzitní knihovně v Uppsale, dále jak je výše uvedeno byly ukládány do Královské knihovny, nejrozsáhlejší soubor věnovala královna katedrální knihovně v Strängnäs. Je známo, že z tohoto souboru knih se mnohé prodaly v aukci. Víme, že například Bible benátská z rožmberské knihovny byla vydražena a putovala do Kodaně, kde je uložena dodnes. Menší počet knih darovala královna gymnáziu v Turku, tam bohužel knihovna v roce 1827 shořela. Po abdikaci roku 1654 Kristina odešla do Říma a s ní i část knižní kořisti. Přes Antverpy, kde byly knihy dva roky uloženy. Do Říma doputovaly roku 1660. Královský knihovník Isaac Vosiem si při vedení státní knihovny vybudoval rozsáhlou knihovnu osobní. Po jeho smrti (1689) dědicové nabídli a prodali knihy univerzitám v Oxfordu, Haagu a Leidenu.

A co se vrátilo? Se souhlasem parlamentu „daroval“ švédský král Oskar II. v roce 1878 českým zemím rozsáhlý soubor vzácných českých exemplářů (23 rukopisů a 2 tisky), pocházejících z válečné kořisti třicetileté války. Nebylo to zadarmo. Švédům dala rakouská strana symbolicky soubor moderních tisků. O tuto výměnu se zasloužil po dlouhých jednáních historik Beda Dudík, který knihy osobně převzal a převezl je do Vídně, kde si je chtěl prohlédnout císař František Josef. Až potom byly převezeny do Brna, kde byly a dodnes jsou uloženy v Moravském zemském archívu. B. Dudík má velký podíl na katalogizaci a vyhledávání knih pocházejících z našeho území. Je třeba dodat, že se svolením švédské strany v jeho práci úspěšně dodnes pokračuje historička AV ČR dr. Lenka Veselá. Při své práci ve Švédsku objevila několik vzácných tisků, které byly pokládány za ztracené (prvotisk Schedelovy bible, rukopis husitského traktátu Prokopa Lupáče z Hlaváčova atd). I když dnes je možné polemizovat, komu knihy patří, důležité je, že jsou na světě. I když jsou mimo ČR, je tu spolupráce mezi historiky našimi a švédskými a je příkladná.

A co možná ještě nevíte ...

Nechejme třicetiletou válku, ta už dávno skončila (1648 Vestfálským mírem), ale u války zůstaneme, u druhé světové. Vyhneme se bojům na frontách a jen okrajově se zaměříme na nacistickou morálku a etiku. Začneme árijskou rasou, která byla cílem Hitlerových představ.

Aby byl vytvořen „nadčlověk“, byly v Německu vytvářeny „továrny“ na děti, které měly zalidnit Velkoněmeckou říši čistokrevnými árijci. Tento projekt zahájil říšský vedoucí SS Heinrich Himmler a zřídil k tomu organizaci Lebensborn. Tam vybraní „árijští hřebci“ strávili s cizími modrookými a světlolasými ženami několik dní a nocí. Poté muži odešli, ženy musely vyčkat porod a pak je nahradil další turnus. I muži museli splňovat přísná kritéria: rasovou čistotu museli prokazovat rodovou linií německví 200 let dozadu. V domech Lebensbornu se narodilo více než 10 tisíc dětí. Ty bylo pak matkám odebrány a dány do ústavní výchovy. Pobočky Lebensbornu byly po celé okupované Evropě. V protektorátu fungovala jedna na zámku Veltrusy u Mělníka. Tam dozorkyně nabízely česká děvčata vybraným esesmanům. To však nebylo vše. Nacisté začali s další zvráceností – děti s požadovanými vlastnostmi a rysy kradli v okupovaných zemích. V rámci germanizace například bylo z Polska uneseno přes 200 tisíc dětí a jen desetině se po válce podařilo vrátit.

Součástí strategického programu nacistů byla i organizovaná prostituce. Himmler nechal během války vybudovat asi 500 nevěstinců. Některé v koncentračních táborech, aby se zvýšila pracovní motivace vězňů. Pro wehrmacht zakládal podobná zařízení v daleko větším rozsahu. Joseph Goebbels to pokládal za boj proti prostituci: „Čím více bude prostitutka využita, tím dříve bude vymýcena.“ Podle odhadu prošlo táborovými a vojenskými bordely 34 tisíc zajatých a uvězněných žen. Poptávka po sexuálních otrokyních byla velká a v nevěstincích bylo třeba je obměňovat. Hlavním dodavatelem se stal ženský koncentrační tábor Ravensbrück, kde v roce 1942 bylo vězněných 10 tisíc žen, ale v roce 1944 už 50 tisíc.

Vojenské bordely byly rozděleny do dvou skupin. Jednak to byly posádkové nevěstince ve větších městech, a potom polní nevěstince, které vojákům nabízely a poskytovaly sexuální služby pojezdovými vozy kdekoliv na frontě. V několika vozech bylo 30 až 50 prostitutek. Podle záznamů bylo těmto ženám nejhůř tehdy, když se vojákům nedařilo nebo byli delší dobu bez zásobování. Tehdy se ženy stávaly oběťmi hromadných znásilňování.

V obou případech měly nevěstince své kategorie. V koncentračních táborech byla nižší kategorie pro „otroky“, kteří byli vysoce produktivní (ve zbrojním průmyslu především), ale i ti museli o tuto službu žádat a často čekali na „termín“ i několik měsíců. Vyšší kategorie byla pro funkcionáře táborové správy. Je třeba podotknout, že ženy zde poskytující služby měly daleko větší šanci na přežití než obyčejné vězeňkyně.

I frontové pojezdové bordely byly rozděleny do tříd. První byla určena pro nejvyšší důstojníky, druhá pro poddůstojníky a třetí pro obyčejné vojáky. Taktéž ženy byly do těchto kategorií (tříd) přidělovány podle věku a fyzického vzhledu. Jaké byly ceny těchto služeb? Čtvrthodina stála až dvě marky, což byl ekvivalent ceny krabičky cigaret. Peníze inkasovali příslušní správci (ženy přece měly ubytování a stravu) a putovaly do německé státní pokladny. Šlo o nemalé částky, z prostituce se stal státní byznys.

Možná vám obě zajímavosti nepřipadají ve vánočním období vhodné, ale pandemie není o nic vhodnější.

Tento odstavec snad bude veselejší, pokud ho zase nepokazí x-tá vlna covidu: Zanedlouho nastane nový rok a s ním snad i naše tradiční poznávací zájezdy. Chtěli bychom uskutečnit tři.

První by směřoval na zámek Konopiště a do průhonických okrasných zahrad,

druhý do Boskovic na zámek a synagogu a do Lysic na zámek, případně do Doubravic nad Svitavou na pštrosí farmu,

a ten třetí do Náměště nad Oslavou na zámek, do Třebíče, a případně do Ivančic, rodiště Alfonse Muchy a Vladimíra Menšíka.

Prosím, berte to jako s.r.o. – s ručením omezeným! Termíny se včas dozvíte !!

(jn)

Vážení a milí, členky a členové našeho spolku, dovolte mi na závěr připojit osobní přání klidných a radostných vánočních a novoročních svátků, a především pevného zdraví a všeho nejlepšího Vám i Vaším blízkým do nového roku, kdy se – jak všichni doufáme – znovu setkáme snad už v lepších časech.

Ing. Dagmar Večerná

a výbor Českého spolku Bratislava

Bratislava 20. prosince 2021